

GABRIEL FERRATER CONVERSA
AMB NÚRIA PERPINYÀ SOBRE ELS SEUS TÍTOLS

Imaginem que ens presenten Gabriel Ferrater. Som al mes de maig del 2022 i acabem de conèixer-lo.

—GF: Els meus primers títols no es corresponen gaire amb els continguts. Malgrat que els anuncis facin preveure el contrari, no parlo de fruits secs, ni de teories abstractes, ni passen coses tan absurdes com menjar-se les cames. Arribat un moment, vaig rebatejar-los amb un títol més clar.

—NP: Tampoc no et vas fer justícia. Per sort, a la teva poesia hi ha més coses que amor i temps que se'n va.

—Vaig optar per un aire clàssic i intemporal. *Les dones i els dies*.

—Em pensava que eres més modern.

—Sí i no.

—Es nota que ets un poeta pel joc de des i d'elles.

—Sí, la repetició d'alveolars, dentals i fricatives és molt sonora. Se t'omple la boca.

—Sembles Nabókov.

—Quan ho vàrem traduir al castellà, vam perdre l'al·literació. *Mujeres y días*. L'asseveració sense articles ho fa més lapidari. Ha, ha. Sono molt seriós.

—Els plurals indiquen un don Joan molt viscut?

—No! I ara! Per dins, no n'hi ha tantes, de dones.

—Aleshores el rètol polígam és presumit.

—Diguem-ho així. Què més voldria.

—Avui dia no està ben vist.

—Torneu a ser puritans?

—No, més promiscus que mai. Les feministes, però...

—No ho entenc.

—Ja te'n faré cinc cèntims.

—M'agradaria entendre-ho. I més si es tracta de dones.

—Després et posaré al dia. Ara parla'm del títol.

—Ve d'un altre. És una paròdia d'Hesíode, d'*Els treballs i els dies*. El missatge d'aquesta obra del segle VIII abans de Jesucrist és que, per tirar endavant la civilització i casa teva, cal pensar molt i conrear la terra de valent. El meu és el contrari. La meua poesia no és rural ni didàctica; no conté cap consell per fer-se ric ni prudent; tot al més, pot servir per observar i pensar. Hesíode es malfia de les dones (que ell compara als lladres), cosa que no comparteixo gens. En el meu llibre, tampoc no hi volten déus; ni s'hi especifica els dies propicis per plantar, tallar fusta o procrear. El meu calendari és molt més lax i crec que no és gaire pràctic.

—Així que estàs a anys llum d'Hesíode.

—I tant. Si hagués de ser algú, seria Perses, el seu germà gandul, a qui Hesíode no para de renyar!

—De tota manera, tinc entès que et fa ràbia que diguin que ets un poeta maleït.

—És que no ho soc. No m'agrada jugar la carta del desgraciat. Els escriptors no hem de ser els marginats de la societat; hem de ser la seva autoritat moral i intel·lectual.

—Una mica bohemí, noctàmbul i etcètera, sí que ho ets.

—Sí, però no en faig gala. No vull formar part de la bohèmia rosa ni de la negra.

—L'Alejandra Pizarnik també va fer una versió a la contra d'Hesíode a *Los trabajos y las noches*.

—La conec. Si jo m'allunyo del model grec; ella, més. Les seves nits són més demencials que les meves. Ella sí que era una romàntica maleïda, i no pas jo, que soc racional i realista. I més vital! No em presento com un boig espellifat com fa ella. Ni escric d'una manera irracional, entretallada i exànime.

—Et trobes còmode en el paper de professor?

—Sí. Soc ben bé jo quan faig classes.

—Essent així, permeti'm que li faci una pregunta, senyor professor de Lingüística: què ens indica la conjunció *i* de *Les dones i els dies*? Una igualtat, una enumeració o una oposició? Les dones són com el temps: efímeres, canviants? O bé és un blanc i un negre? La metafísica de la caducitat per un costat; el bell amor per un altre?

—Li responc amb una pregunta, senyoreta Perpinyà. Són binaris, el món i la ment?

—Uf, la cosa és més complexa.

—Confio que el meu llibre també en sigui.

—La majoria dels teus títols són citacions, versions de frases preexistents i deslexicalitzacions. Per què et recolzes tant en paraules d'altri? Per inseguretat?

—Que ets psicoanalista?

—Se'm fa estrany. En saps un munt, de literatura.

—Una cosa és llegir i una altra escriure. Hi ha escriptors molt rucs i savis avorrits que no saben expressar-se.

—Que no és el teu cas. Ni una cosa ni l'altra.

—On estic al meu element és parlant de literatura amb els amics. Canviaria qualsevol poema meu per una de les nostres converses.

—A tu, no et calen crosses. Si no són falques, per què fas anar tantes fonts?

—Per beure-hi!

—Quina funció hi té la intertextualitat?

—Quan era jove es va posar de moda aquesta paraula. *L'intertextualité*. No es pot ni pronunciar.

—Digues.

—Claríssimament, la contrària. Quan enllaçava un vers rere l'altre, no tenia gens de por de caure. Els poetes que hi surten no són bastons, sinó noms del meu arbre genealògic. Els meus fulls tenen empelts d'altres terres. Als seixanta, aquest internacionalisme xocava amb el tancament de la dictadura i amb el catalanisme religiós i localista.

—Res de resclosit.

—Ho procuro. La meua poesia és inequívocament catalana perquè està escrita en la nostra llengua. No cal insistir-hi més. Tanmateix, també volia que m'hi acompanyessin escriptors de tot arreu.

—D'aquí tants versos i títols estrangers.

—Sí.

—Tota una declaració de principis. Matisem-ho, però. De tot arreu, no.

—Ah no?

—Et presentes com un escriptor europeu, que és el que ets; no global.

—Global?

—Vol dir *mundial*.

—No, mundial, no. He estat poc traduït.

—No tens referents orientals. Als títols, dominen els europeus: grecs, alemanys, italians, francesos.

—No es viatjava tant, aleshores. Els autors d'altres continents arribaven amb comptagotes.

—Amb tot, ets un escriptor que et vas avençar.

—Si tu ho dius. El meu discret cosmopolitisme era llibresc, marital i fruit de curtes estades fora.

—«Babel'», «S-Bahn», «Mädchen», «Maîtresse de poète», «Tempestiva viro», «Kensington», «Kore», «Lorelei», «Societas Pandari», «Le grand soir», «Tro vos mi siatz renduda», «Saccra rappresentazione», «Tam gratumst mihi», «Atra Mater», «Però non mi destar», «Exeunt personae»,

«By Natural Piety», «Moeurs exotiques», «In memoriam», «Midsommarnatt», «Il gran rifiuto», «Tibi soli peccavi», «Non tu corpus eras», «Hiberno ex aequore», «Sinite parvulos venire», «On mating», *Da nuces pueris*.

—Respira, dona!

—Ep, que ho has escrit tu!

—Així encadenats fan angúnia. Com deia Pla, l'últim és ser un fatxenda.

—El teu perfil és molt universitari.

—Doncs, no tinc gaire títols acadèmics!

—Ets el típic professor de lletres engrescador. Els estudiants t'adoren.

—M'agrada ensenyar i el contacte amb el jovent. Per sort, vaig descartar el primer títol *Lliçons* per massa moral i pedagògic; i em vaig decantar per *Da nuces pueris*.

—Uns nens innocents (com els de «Sinite parvulos venire») més enyorats que reals. No tens massa criatures a la vora.

—No.

—Amb la vida de solter que portes, no et veig com un pare de família.

—Quina mala fama. Ja no surto tant. Si faig classe a les nou del matí... Mira si matino.

—«*On mating*», que deia aquell.

—M'estàs atacant amb les meves armes!

—Dius que el títol, *Da nuces pueris*, parla a favor de la felicitat perquè als nens els agraden les nous.

—Sí, però vaig haver de callar una cosa. Quan m'entrevisten, érem a l'any 1971 en ple franquisme. Vaig dissimular que a Roma, es repartien nous a les noces.

—Que era una petició de matrimoni, el teu llibre?

—Ha, ha, no diria tant. Les noces del poema de Catul estaven plenes de sexe. I les meves nous, també. Oh Himeneu!

—Si em pots explicar la relació...

—Els nois romans feien anar ametlles i nous per jugar; així que el meu títol és una incitació al joc. Al joc literari, al moral i al sexual.

—Quin paper hi feien, les nous, en una boda?

—Als casaments, es regalaven nous a les criatures per manifestar que s'havia acabat la infància, que es deia adéu als jocs infantils i llicenciosos; i que els nuvis s'ho prenien seriosament.

—Parlaves per tu?

—Sí, tenia ganes d'assenyar el cap, fer un llibre com Déu mana, publicar-lo, tenir un sou decent i emparellar-me. Ara la maduresa s'ha endarrerit; abans, però, un cop complets els vint, tothom

volia establir-se i formar una família; a mi em va costar decidir-me. En tenia vora quaranta i continuava fent una mica el cràpula subsistint amb feines editorials irregulars.

—M'has dit que les nous tenien un sentit sexual, també.

—Sí, es pretenia que els nois, en recollir-les, fessin cridòria i ofeguessin els esbufecs del coit. Està escrit per Servi, no m'ho invento! Alhora, la forma de la nou, similar a la del fetus, era un bon auguri per a la fecunditat.

—Volies ser pare, tu?

—Hum, més aviat no. Jo, amb la primera part de la història nupcial ja en tenia prou.

—Ja portem un grec i un romà. El món clàssic t'atreu molt.

—El que més. Tant com l'anglès.

—Els teus títols ho corroboren. El llatí és la llengua més usada després del català. Hi recorres en deu ocasions, mentre que, de títols en anglès, només en tens tres, igual que en francès o en italià.

—A la joventut del 2022 (per a la qual el llatí no compta per a res), li dec semblar de l'*Ancien Régime*.

—Amb la curiositat que tens per tot, qualsevol dia et veig estudiant Enginyeria Informàtica.

—Ja he començat. Les biblioteques que més visito ara són les informàtiques. Estic estudiant els programaris del *Chaos Monkey*.

—Del què?

—Les ordres empaquetades d'instruccions en forma de llibre que preveuen i resolen els errors aleatoris de la xarxa.

—Ferrater, el teu cap no para de sorprendre'ns. De tota manera, si no et sap greu, continuem amb el llatí. Al primer poema, «In memoriam», anuncies una mort: a la memòria de. De qui? Dels morts de la guerra?

—Sí. I de la meva infància. La part de mi perduda, morta.

—Els que es moren al teu relat ho fan de manera grotesca i innecessària.

—Sí, perquè la guerra ho és. Orwell va descriure així la nostra: «*This is not a war; it is a comic opera with an occasional death.*»

—A part de les morts, hi veig dos naixements. El teu com a poeta. I l'autobiogràfic. No parles del teu naixement biològic (tu, de nadó al 1922), sinó de quan apareix la teva personalitat. En aquell adolescent de 1936, s'hi veu el teu caràcter. I l'epígraf en llatí «In memoriam» assenyala el mateix que *Da nubes pueris*: el teus orígens llatins, com a persona i com a poeta.

—I com m'hi veus?

—Algú molt físic, individualista, amic dels amics, divertit, crític, llest, culte...

—Quants elogis, gràcies.

—Doncs ara et criticaré. *Menja't una cama* és un títol poca-solta.

—Deixem-ho en *estrambòtic*.

—Tornes a fer anar una frase feta però baixes de nivell; passes d'un poeta clàssic a la parla popular.

—Un modisme molt català, genuí i intraduïble: «Espavila't, noi!»

—Primer creia que era un lema on anteposes el compromís individual a l'històric per tal d'apostar per l'hedonisme, com en el llibre anterior. Els símbols són igualment tangibles i quotidians: nous, cames, menjar.

—No et dic que no.

—Jo sí. No descarto que sigui una lítote cínica. Que estiguis dient el contrari del que vols dir. No defenses que els afamats se les han d'apanyar sols, sinó que ho blasmes.

—Justa la fusta! Qui diu: «Si tens gana, et fots» no sóc jo, sinó els rics. Parlo en boca dels meus personatges. Faig poesia dramàtica, que deia Eliot.

—Tu no aconselles una solució autocaníbal, ni fas cap proclama absurda tintada d'humor negre.

—És clar que no. Jo i el teatre de l'absurd no ens avenim. No crec que costi de veure que satiritzo l'egoisme, la usura i la crueltat. És obvi que el *Menja't una cama* no el dic jo.

—És com el teu «gosar poder» llençar bombes.

—*Equali qua*. De napalm.

—Al llibre següent, saltes del refranyer a les matemàtiques. Amunt un altre cop.

—Em vaig dir: deixem de criticar els altres i parlem del que som.

—En el teu títol, *Teoria dels cossos*, es nota que vas estudiar Exactes.

—Suposo que sí. Hi mostro espais humans de probabilitats finits i conjunts algebraics en forma de cossos humans, anells íntims i agregats socials de $2 + n$ elements, a través de l'esquematisme i del ritme aritmètic de la poesia.

—La suma és un conjunt heterogeni intel·ligent que se t'assembla.

—Espero que no sigui un eufemisme per dir-me que som un poti-poti!

—No pas! De tota manera, explica'm les parts del llibre.

—En ell, provo de racionalitzar-hi l'amor irracional, les incoherències del món i els pensaments complexos. Primera, segona i tercera part.

—Mirat per sobre, s'hi troben títols rarots; i, també, de clars i positius.

—Més o menys al cinquanta per cent. Soc més equilibrat del que hom pensa.

—N'hi ha uns quants que són més macos per fora que per dins: «La primavera», «La platja» o «Els innocents» contradiuen el que anuncien.

—Sí, no són gens idíl·lics.

—Oi que no t'agraden els animals?

—No gaire. Per què ho dius?

—Perquè els títols on surten (posem «Esparver» entre parèntesi) són en poemes negatius: «Caragob», «El lleopard», «Els polls», «Guineu», «Les mosques d'octubre».

—Sóc molt racional, no hi puc fer més. Els animalots no em diuen res.

—Amb la fama que tens de poeta urbà, sorprèn que hi hagi poques marques de ciutat; quan etiquetes, tires més a oriental.

—Diria que aquí vas ben errada.

—No vull dir que escriguis haikus ni res similar. M'estic fixant només en els títols. N'hi ha molts que presenten un *keigo* que assenyalava l'estació o l'hora de dia. És a dir, el to del poema. «Floral», «Punta de dia», «Primavera», «A mig matí», «Hora baixa».

—Sento contradir-te. Això no em ve de la Xina, sinó de la pintura. «Punta de dia», «Paisatge amb figures» o «Octubre» podrien ser títols de quadres.

—Tens raó. Abans de ser poeta, vas ser crític d'art. Això també explicaria per què la majoria, una quarta part, al·ludeixen a persones.

—Sí, són com retrats. A vegades, versifico paisatges i, a vegades, persones.

—De tota manera, els encapçalaments que dominen són els literaris.

—És lògic, la literatura m'ha acompanyat des de sempre. Hi vaig créixer i m'hi he casat. Cosa que no treu que hagi tingut amants com la matemàtica, la pintura o la lingüística!

—Els teus títols són tan intertextuals com els poemes.

—Ja hi tornes. Aquesta paraulota no la dèiem. No la faig gens meva.

—Doncs és de la teva època, dels estructuralistes.

—Massa moderns per a mi. Nosaltres em dèiem fonts. A *Les dones i els dies*, n'hi ha de bíbliques; per bé que la majoria són de poetes. Catul i Horaci, els que més. Però també Heine, Kavafis i Bertran de Born.

—Si no se sap d'on ve la font, ens quedem a mitges. N'hi ha algunes que no s'entenen a la primera, cosa que pot desanimar els lectors.

—Dec buscar lectors com jo quan escric.

—Demanes molta complicitat i cultura. Massa i tot?

—Sóc pedant? Això sí que em fa fàstic.

—No sempre. La majoria dels teus versos s'entenen. De tota manera, ja saps que si el sentit depèn tant de la citació oculta, els poemes no són prou autònoms.

—Aquí és on grinyolo? Són massa enfarfegats els meus poemes?

—Sí i no. Quan les veus estrangeres s'entrecreuen amb les teves, crees una forma dialogada i un misteri. Aquesta conversa a través del temps és literatura en estat pur.

—Gràcies per arreglar-ho una mica...

—Tens dos blocs que es compensen l'un a l'altre; l'hermètic i el de vocables senzills com flors, amistat, jocs, dones, cançons... Ets així d'exagerat? Passes d'un extrem a l'altre?

—Diuen que sí. Tot i que faig perquè guanyi el bon humor. No puc negar que sóc una persona apassionada, més que no pas calma.

—I sobretot un lletraferit. Per bé i per mal, la teva poesia està farcida de literatura. En canvi, mirada per fora, de música no n'hi ha gens.

—I per dins tampoc. Sóc poc musical. Només la faig sortir a «Metronom» i encara; pensava en un pèndol més que no pas en un compàs.

—Als títols, tampoc no hi ha cap rastre de cinema, de teatre, de ràdio, ni de televisió.

—Tot i que als seixanta ja n'hi havia, els que s'hi impliquen més són els de la generació dels setanta en endavant. En això, sóc de la vella escola i no del món audiovisual. Del que m'alimentava més, era de poesia.

—Més europea que catalana.

—Sí.

—L'únic topònim nostrat que surt a les teves etiquetes és «Cadaqués»; un poema suprimit.

—No podia publicar el lloc del crim! L'Helena m'hauria matat.

—Si em permets, passem a la sintaxi, un camp que et delia.

—Estàvem en plena revolució chomskyana.

—La majoria dels teus paratextos són sintagmes nominals: «Literatura», «Matèries», «Naixença», «Diumenge», «La platja», «La cara», «El distret», «Els miralls», «L'oncle», «La confidència», «El secret», «Les generacions», etc. Sovint, no hi poses ni adjectius.

—De tota manera, no sols retolo amb substantius pelats.

—Ho sé. Tot i que les apel·lacions onomàstiques i paisatgístiques són les predominants, també poses etiquetes estranyes que han esdevingut les més típiques teves. Les que comencen amb preposicions, adverbis i conjuncions («A través dels temperaments», «A l'inrevés», «By natural piety», «No una casa», «Però non mi destar», «Per no dir res», «Tam gratumst mihi», «Tro vos mi siatz renduda»). Són expressions a mig fer que no es completen fins que es llegeix el poema.

—Un títol mai no ho diu tot. Sempre s'ha d'obrir la capsa i veure què hi ha dins.

—Doncs, avui dia, la majoria en té prou amb els titulars.

—Llàstima. Amb un tast mai no n'hi ha prou. El títol tant orienta com desorienta. Aquesta és la gràcia.

—Al segle XXI, els titulars de premsa són reclams escandalosos.

—Tornem al XX, doncs, on les coses es feien a poc a poc sense fer tant de soroll. A *Teoria dels casos*, vaig voler confeccionar un diccionari amorós seguint l'ordre alfabètic: «Boira», «Bosc», «Corda», «Dits», «Engany», «Esparver», «Fe», «Fill», «Idolets», «Ídols», «Joc», «Kensington», «Kore», «Lorelei», «Metrònom», «Mudances», «Neu», «Noie», «Oci», «Perdò», «Plorar», «Riure», «Sabers», «Signe», «Solstici», «També», «Úter» i «Xifra».

—Aquí no hi vas posar ni articles, insistint en el teu estil nominalista.

—No hi trobes a faltar res més?

—No sé què dir-te.

—Fixa-t'hi bé. Mira quines lletres falten.

—A veure... Falten la a i la zeta.

—L'inici de la història i el final. El primer havia de quedar en secret i, el segon, encara no el sabíem.

—Ara que ho dius, també falta la ge, l'hac, la ve baixa i la i. I la cu.

—La meva inicial i les de l'Helena. I la i copulativa... que ens unia amb una cu; un què que havia de romandre ocult.

—No l'havia vist fins ara aquesta endevinalla! És clar... No es podia saber que l'Helena Valentí i tu éreu amants.

—*Indeed*. Una mena d'acròstic de les inicials *in absentia*.

—Quin descobriment. Gràcies, Ferrater.

—No es mereixen. Gràcies a tu per fer-me companyia.

—El que no apareix mai, als títols, són les accions. Hi ha el protagonista, el lloc o el moment; no, però, què hi ocorre. Aquesta el·lipsi intrigant ens impel·leix a submergir-nos dins la pàgina. No podem dir, en conseqüència, que els teus títols siguin morals, amorosos o socials, ja que la temàtica hi és absent. Sabem qui, quan o on però a la tapa no surt ni el què, ni el perquè de les històries.

—Els títols són la part de fora. S'ha d'obrir la porta i entrar; si no, malament rai.

—Si tenen un punt enigmàtic, esperonen la curiositat.

—Així és. Sóc realista per bé que no al cent per cent. Només faltaria. Primer que res soc un poeta. El que no s'arriba a comprendre del tot, desperta la imaginació.

—Gabriel, me n'hauria d'anar a presentar un monogràfic que t'han preparat com a homenatge, on participen especialistes teus i lectors joveníssims.

—Molt agraït. Després de la funció, queda't, que continuarem parlant. Ara que ens hem conegut, Núria, no ho podem matar amb una conversa.

—Jo també tinc la sensació que ens avindrem.

—El bo dels títols és que enceten coses. Podria ser que n'estiguem començant alguna nosaltres?